

Febrer de 2008

Qui tot ho entén és que està mal informat

Xavier Rubert de Ventós

Febrer de 2008

Qui tot ho entén és que està mal informat*

Xavier Rubert de Ventós

Resum

En aquesta conferència, Xavier Rubert de Ventós reflexiona sobre els mecanismes del coneixement i posa damunt la taula les màximes següents: tota afirmació general és falsa; màxim no sempre equival a òptim; com més sabem, més conscients som de les nostres mancances; sovint fem grans troballes quan no les busquem, fruit de la casualitat. A més a més, fa èmfasi en la necessitat que el coneixement sigui harmònic i delicat, s'adapti a l'entorn i es posi en relació amb la memòria i els records.

Paraules clau

reflexió, coneixement, consciència, adaptació, memòria

Presentació

Francesc Simó
(gerent de la Unió Empresarial del Penedès)

En nom del Patronat de Tribuna Oberta Vilafranca i de la Unió Empresarial de Vilafranca us dono les gràcies. És un plaer poder presentar el professor Xavier Rubert de Ventós, encara que també és una dificultat, ja que és una persona amb una trajectòria professional coneguda per tothom. Tanmateix faig una petita referència: nascut a Barcelona l'any 1939, llicenciat en Dret l'any 1961 i doctor en Filosofia l'any 1964 amb una tesi d'Estètica; professor de Filosofia a la Universitat de Barcelona, a la Universitat Autònoma de Barcelona i a la Universitat Politècnica de Catalunya, on és catedràtic d'Estètica i Composició a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura. Membre fundador del Col·legi de Filosofia de Barcelona l'any 1976, creador de la Càtedra Barcelona-Nova York de llengua i cultura catalanes l'any 1977, fundador del New York Institute for Humanities i de l'Institut d'Humanitats de Barcelona, del qual n'és president. *Visiting Professor* a la Universitat de Cincinnati (Ohio), *Santayana Fellow* de Facultat de Filosofia de la Universitat de Harvard i *Visiting Scholar* a la Facultat d'Arquitectura de la Universitat de Califòrnia, a Berkeley. Va ser diputat a les Corts Espanyoles (1984-1986) i al Parlament Europeu (1986-1994). A més a més, és autor de més de 25 llibres sobre estètica, teoria de la cultura, filosofia pràctica en les vessants d'ètica i filosofia política i filosofia general. Distingit amb la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya l'any 1999, actualment és professor de la Universitat Oberta de Catalunya. Així, doncs, té una llarga i fructífera trajectòria i continua en actiu.

El títol de la conferència és: «Qui tot ho entén és que està mal informat». Es tracta d'un contrasentit que resoldrà el professor a la seva ponència. Per què ha invitat Tribuna Oberta a un filòsof a parlar davant d'un auditori empresarial? Sembla una segona contradicció. Com diu ell mateix parlant de Sartre, un pensador dóna per a moltes cuines i per a diferents èpoques. El seu pensament no és el missatge sinó el codi. És a dir, les estructures que dóna per mirar la realitat. Espero que la conferència aportï noves claus per a una mirada diferent de la nostra realitat més immediata. Jo vaig estudiar Filosofia i Lletres a la Universitat Autònoma a la dècada de 1970, a la prehistòria social i política d'aquest país, i vaig patir molts professors i també en vaig gaudir d'altres. Avui gaudirem d'aquest gran professor. Moltes gràcies.

Conferència

Xavier Rubert de Ventós

S'ha d'anar amb compte amb allò que es desitja

Gràcies per la presentació. Jo treballa a la UOC i em satisfà fer aquesta ponència. Faré primer un comentari sobre una sentència que també sembla paradoxal, però que no ho és tant: «Tota afirmació general és falsa». S'hi hauria d'afegir: «coma, aquesta mateixa inclosa». Com a exemple per a il·lustrar-ho, agafaré dues metàfores que tenen relació amb el vi.

En l'ocupació de l'oest americà, em van explicar la gran competència de Catalunya i el Penedès per vendre-hi vi. Els americans

* Conferència organitzada per Tribuna Oberta Vilafranca, que va tenir lloc el dia 21 de febrer de 2008 a l'Hotel Domo de Vilafranca del Penedès.

Qui tot ho entén és que està mal informat

emborratxaven els indis amb aiguardent del Penedès, que a través de Cuba era un mercat fàcil. Per aquesta raó, el país no es va dedicar a sofisticar vins perquè ja tenien aquests. L'altra història és el mite de la invenció del manteniment del vi d'un any a l'altre. Hi ha un mite grec que ho explica així: Dionís (el déu del vi) tenia el problema de conservar el vi d'un any a l'altre. El rei Mides li va ensenyar com s'havia de fer i Dionís va quedar encantat. En senyal d'agraïment, li va dir que demanés el que volgués. El rei Mides li va dir: «Que tot el que toqui es converteixi en or». Aquella nit va tornar a casa, va abraçar la seva filla i es va convertir en or. Volia menjar alguna cosa i no la podia tocar perquè es convertia en or. Li van començar a sortir orelles de burro per haver demanat que tot allò que toqués es convertís en or. L'únic que sabia que el rei Mides tenia orelles de burro era el seu majordom i el va amenaçar que si ho deia a algú el mataria. El majordom anava a la vora d'un riu prop de Tessalònica i allà cridava a les nits: «El rei Mides té orelles de burro!». El més curiós és que avui allà, si hi parem l'orella, se sent: «El rei Mides té orelles de burro».

Màxim no sempre equival a òptim

Volia parlar sobre el fet que avui dia s'alabi tant ser excel·lent i professional. M'agradaria explicar que això no cal que sempre sigui així. Abans parlàvem de l'home econòmic, de l'home que aconsegueix maximitzar beneficis i que ho confon amb optimitzar-ne. Hem de tenir clar que màxim no sempre equival a òptim, sinó que hi ha d'haver una mesura. L'home econòmic és aquell que paga menys i ho ven més car. Jo m'he trobat gent a la vida que no volia guanyar diners, sinó vendre car, encara que hi perdés diners. Hi ha un acudit d'un home que ven el seu gos per vint milions i li diuen: «Has pogut vendre aquell gos per vint milions?». Ell contesta: «Sí senyor, vint milions». I li pregunten: «I com t'han pagat? En efectiu?». Respon: «Sí, amb dos gats de deu milions». Hi ha gent que vol molts milions per al seu pis. És gent que no vol maximitzar el pis, sinó vendre'l car. Recordo que a la Rambla Catalunya hi havia una orxateria molt gran, amb molts cambres i moltes taules a la terrassa. L'amo generava un gran embús perquè volia cobrar ell mateix a tots els clients. Li sortia car, però aconseguia el seu objectiu de tocar diners. Passa el mateix a les comunitats de veïns, on sempre hi ha gent que fa tot el possible perquè no es facin reformes de qualsevol mena. Ja saben que al cap d'uns anys els costarà més car, però de moment no es volen gratar la cartera i per això són capaços de perdre diners. O la gent a qui li agrada estalviar o comprar barat. Per això agafen el cotxe per anar a un lloc lluny i comprar la mateixa cosa una mica més barata, però no tenen en compte la despesa en benzina i temps.

Heine va descriure així el seu pare: «Encara que el meu pare afirmava guanyar molts diners en el seu negoci, la qüestió era més que dubtosa. Crec que el meu pare hauria donat diners per oferir més quantitat de tela de vellut i de més qualitat que els seus competidors. Es passava el dia calculant, però el comerç no era per a ell més que un joc, com la guerra o el cuinar per a les

seves criatures. La seva prioritat consistia a estar tot el dia ocupat i el vellut era la seva nina de drap». La poètica era més forta que l'interès estricte.

Quan augmenta la llum augmenta la penombra

Amb això vull dir que, com més coses sabem, més coses ens adonem que no sabem. Quan augmenta la llum, augmenta la penombra. Hegel havia definit l'home com la natura prenent consciència d'ella mateixa. Ha nascut en el món i en pren consciència. Nosaltres som part d'un sistema, però no el coneixem totalment i això crea impotència.

Hi ha dos tipus de persones que sempre ho han de saber tot: la primitiva i la neuròtica. Els pobles primitius ho saben sempre tot, perquè tot ha de tenir una causa. Si queia un llamp és que hi havia un mal d'ull i s'havia fet alguna cosa malament perquè caigués. La modernitat del pensament va consistir a retrocedir, a dir: «No sabem què és què, així que només podem explicar-ne el funcionament». La obsessió del «què» més que el «com» és primitiva. Tinc un fill, el típic neuròtic, a qui comparo amb un acudit de la Mafalda. Resulta que la Mafalda, que és progrè, està parlant amb la Susanita, aquella nena *pija*, i li diu: «*No importa lo que digan*». La Susanita li diu: «*Claro, no importa. Lo que importa es quién lo dijo, a quién lo dijo, por qué lo dijo, dónde lo dijo...*». La Susanita és una gran paranoica i al meu fill li passa una cosa semblant. Recordo quan vaig ajudar els indis de Guatemala i Mèxic en un lloc molt dur, molt ferotge i inquietant. Allí no hi havia gaire menjar. Hi anàvem amb més gent i el meu fill m'acompanyava. Devia tenir uns set anys, més o menys. Li vaig dir: «Mira, nen, aquí tothom passa necessitats, així que tu calla». Em va dir: «Sí, sí, ja callaré». Al cap de dues hores d'anar amb jeep, tots teníem gana. Jo li vaig donar un plàtan, li vaig dir que se'l mengés i em va dir: «Papa, només vull saber una cosa. Me'l menjo com a primer o com a segon plat?». Com l'amiga de la Mafalda ho havia de saber tot. Això és una patologia del coneixement.

Sintonia amb l'entorn

En el món modern, Lord Bacon, un dels inventors de la ciència moderna, va fer una comparació del coneixement, del saber. Va dir: «El científic modern és un home que s'assembla al gran inquisidor de l'Església. El gran inquisidor agafa l'heretge, el posa en el torn i va estrenyent-lo fins que l'heretge canta i confessa què li passa. Què fa el científic? Agafa una pedra o el que sigui i la tortura fins que en descobreix les propietats». De la mateixa manera, entendre-ho tot vol dir ser primitiu o neuròtic. Avui han començat a aparèixer símptomes que indiquen que no cal tractar les coses torturant-les, com deia Lord Bacon, sinó que cada cosa ha de saber respondre a la seva demanda.

Hi ha gent que tracta els fills, la dona o el jardí com a pretexts exemplars per realitzar-se ells, sense pensar que cal mirar l'atenció

que reclama la criatura o la persona. El meu coneixement ha d'adquirir el to, el timbre i la intensitat que les coses demanin per tal d'adquirir una qualitat de delicadesa.

Curiosament, un filòsof català gens ben vist a la modernitat, Jaume Balmes, va dir que hem d'aprendre a fer-nos càrrec de les coses sense carregar-nos-les. Això vol dir tenir una actitud atenta. Un dia va caure un ocellet de l'església d'Empúries. El vaig agafar i em vaig adonar que necessitava una pressió exacta. L'havia d'estrènyer prou perquè no marxés, però no l'havia d'estrènyer gaire fort per no fer-li mal. Hem de mirar d'entrar en sintonia amb les coses que ens envolten.

Hi ha coses que només es troben quan no es busquen

L'òptim no és sempre el màxim, ni en el coneixement ni en res. Molta gent diu: «Home, el millor és posar la màxima atenció, la màxima memòria, la màxima informació...». Jo crec que no és així i posaré alguns exemples. Sigmund Freud, quan descrivia la psicoanàlisi, deia que igual que es demana al psicoanalitzat que associï lliurement, que no estigui atent i que vagi dient tot allò que se li ocorre per tal de saltar al símptoma sol, doncs el psicoanalista tampoc ha d'estar atent. Ha d'estar prou distret. No hem de mirar frontalment perquè hi ha coses que només es veuen quan no es busquen. En anglès li diuen *serendipity*. Un exemple és Fleming i el descobriment de la penicil·lina. Se li va podrir un preparat i es va adonar que, si s'havia menjat totes les bacteries, podria servir per sanar malalties. Un invent molt més banal és el de la tovallola. Se'ls hi va torçar una punta de ferro i va començar a fer un teixit molt absorbent. Moltes vegades trobem el que no hem anat a buscar. Ara bé, en ocasions no som capaços de trobar res perquè allò que busquem és més fort que la capacitat de detectar allò que trobem.

Podríem parlar també de la consciència. Hi ha un acudit molt bo al respecte. Era un senyor que tenia una barba molt llarga i un nen diu: «Aquest senyor a la nit segur que es posa la barba per sobre dels llençols». Un altre nen li contesta: «No, segur que se la posa per sota». Li ho van preguntar i l'home va contestar: «Doncs no ho sé. Veniu demà i us ho diré». Al dia següent els va dir: «Cabrons, no he dormit en tota la nit».

Adaptar-se a l'entorn

Ens passen moltes coses que venen d'estrats que no pertanyen a la nostra consciència, però que ens ajuden a sobreviure. Ens va bé administrar en quina part del sistema de reaccions es pot posar el pilot automàtic, perquè l'entorn no canviarà, i en quines és un perill posar-lo, perquè el món pot canviar i no ens adaptem, com li va passar a un ós polar de l'Àrtic que vivia dins d'una cova. Quan es ponien el sol sortia de la cova, seguia el sol i tornava a entrar a la cova a la nit. Quan el van capturar, el van portar al Carib i el van posar a una cova. El pobre va sortir de la cova, va girar i va morir

cara al sol. Aquest animal havia automatitzat el comportament, perquè no era probable que el seu entorn canviés.

La nostra espècie porta molts anys generant costums, hàbits, creences i pors que estan relacionats amb una situació que ara no vivim. Per això és difícil saber fins a quin punt les respostes han de ser conscients o automàtiques. Un exemple típic és el dels andròlegs (metges especialitzats en afeccions dels òrgans reproductors masculins), que sempre diuen als seus pacients amb problemes: «No hi pensi. Deixi que els seus mecanismes funcionin».

El coneixement s'ha de posar en relació amb la memòria

No sempre una atenció, memòria, preocupació majors o una direcció més clara són millors. De vegades poden ser pitjors. De vegades el mateix coneixement pot ser antròpic. Hi ha un joc, anomenat *el telèfon*, en què dius una paraula a cau d'orella d'algú i al final et retorna una paraula molt diferent. Tot coneixement que jo senti, que m'hagin explicat, però que no hagi metabolitzat representa un residu fatal. Per exemple, un professor llegeix un llibre i n'explica el contingut als alumnes, que alhora l'expliquen a un amic. De mica en mica aquest coneixement es va degradant. Per tal de conèixer, hem de posar el coneixement en relació amb els records, amb la memòria, perquè sinó el que un transmet és cada vegada menys.

Torn de paraules

Pregunta Jordi Painous (Departament de Recursos Humans de vins Miquel Torres)

Des de la reflexió personal busquem com fem el que fem, però moltes vegades no som escoltats ni vists o no hi ha aquest tarannà en el dia a dia. A moltes empreses hi falten valors o només busquen maximitzar beneficis. Què en pensa de ser vist, de ser escoltat?

Resposta de Xavier Rubert de Ventós

Hi ha coses que en formular-les les veiem clares. *Mutatis mutandis*. Estem en un món on la meitat de la gent mor de colesterol i l'altra meitat de gana. Què és un país ric o un país pobre? Un país ric és un lloc on les coses són barates i els homes són cars. Un país pobre és un lloc on les coses són cares i els homes barats. Acabo d'arribar del Vietnam i allà la gent no val res. De vegades la formulació no sempre és bona per expressar aquest diferencial, però hi ha formulacions que poden ajudar que la gent ens faci cas.

Cloenda

Lourdes Sánchez (regidora coordinadora de l'Àrea de Serveis Centrals de l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès)

Voldria agrair i felicitar molt profundament al professor. Hem assolit els objectius de debat i reflexió. Cadascú n'ha de fer la reflexió des dels càrrecs i responsabilitats que ocupa. El títol ja era molt suggeridor: «Qui tot ho entén és que està mal informat». Hi ha quatre afirmacions amb què estic totalment d'acord: La primera és que *tota afirmació general és falsa, aquesta mateixa inclosa*. Tot és qüestionable i es pot replantejar. En segon lloc, *no hem de*

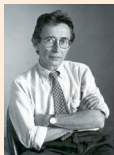
tenir la voluntat i la prioritat que tot el que toquem es converteixi en or. En tercer lloc, *no sempre el màxim és l'òptim*. I finalment, *com més sabem, més conscients som de les nostres mancances*.

Des del món polític això també és així. Hem de tenir uns objectius i una direcció fixada, però hem d'estar escoltant i veient la realitat constantment per tenir la capacitat d'adaptació i de resposta a les necessitats que sorgeixen. A escala empresarial també es pot aplicar. Reflexionar sobre això ens ajudarà a avançar en la nostra feina i en les nostres responsabilitats.

Per últim, vull agrair al doctor la seva ponència, als socis de Tribuna Oberta que fan possible els debats, als patrocinadors, als participants i a l'equip tècnic. Aquest any 2008 farem quatre sessions de Tribuna Oberta. La propera serà el més d'abril, a la qual us emplaço, alhora que vull agrair-vos la vostra presència.

Si vols citar aquest document, pots fer servir la següent referència:

RUBERT DE VENTÓS, Xavier (2008). «Qui tot ho entén és que està mal informat». A: *Tribuna Oberta Vilafranca* (Febrer de 2008: Vilafranca del Penedès) [conferència en línia]. Ajuntament de Vilafranca. UOC. [Data de consulta: dd/mm/aa]. <<http://www.uoc.edu/dt/cat/rubertdeventos.pdf>>

Xavier Rubert de Ventós

Catedràtic d'Estètica a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona
Santayana Fellow de la Universitat de Harvard
Membre fundador del New York Institute for the Humanities
xrubert@uoc.edu

Xavier Rubert de Ventós ha estat membre de les Corts Espanyoles i del Parlament Europeu. Té una extensa obra sobre estètica i filosofia (*Teoría de la Sensibilidad, De la Modernidad*) i en els darrers anys ha realitzat també una reflexió crítica sobre temes polítics (*El laberinto de la Hispanidad, El cortesano y su fantasma*). Ha estat guardonat amb la Lletre d'Or de la literatura catalana i amb els premis Anagrama, Espejo de España i Josep Pla.

Institucions coorganitzadores:

